



Remiss av departementspromemorian Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de grova brotten (Ds 2017:24)
(Ju2017/04207/BIRS)

Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden) har som remissinstans fått att yttra sig över Ds 2017:24 Skjutvapen och explosiva varor – Skärpta straff för de grova brotten. Remisstiden har varit kort, men så är även departementspromemorian ovanligt kortfattad. Det står även för fakultetsnämnden klart att regeringen redan varit tydlig med sin vilja att straffskärpningar av det slag som föreslås ska genomföras. Det hindrar inte att fakultetsnämnden framför önskemål om att sådana lagändringar motiveras mer med skäl av det slag som brukar kallas kriminaliseringsprinciper, se t.ex. Straffrättsanvändningsutredningens betänkande SOU 2013:38 Vad bör straffas? Visserligen finns det innehavare av flera vapen som passerar allmän plats och har i tankarna att skjuta någon senare, men i dessa fall finns kriminalisering av förberedelse och försök till brott i 3 kap. brottsbalken. Det är svårt att förstå varför ett sådant innehav, med sådan förflyttning, i sig skulle ha ett straffvärde motsvarande fängelse i två år, om man ser till principer för kriminalisering och vad som bestämmer abstrakta straffvärden. För ”lösningen” till de problem departementspromemorian och regeringen vill lösa finns andra och effektivare sätt än att justera straffskalor.

1. Inledande allmänna kommentarer

Som framgår av departementspromemorian har frågan om skärpta straffskalor varit uppe i andra sammanhang tidigare men bristen på underlag har lett till att förslag inte lämnats. Det ytterligare beredningsunderlag som lämnats i departementspromemorian, främst i form av några slutsatser från bristfällig statistik och uppgifter från Polismyndigheten avseende begränsad tidsperiod, är knappast sådant att det är övertygande som tillräckligt underlag.

Att straffskalor och straffvärde har betydelse för användningen av straffprocessuella tvångsmedel (och inte omvänt) är något som departementspromemorian är klar över. Ett genomförande av förslagen innebär att tvångsmedelsanvändningen kan öka, vilket har uppmärksammats i promemorian. Det hindrar inte att den som tagit del inte enbart av den texten utan också av den politiska debatten får intrycket att ett tungt vägande skäl för just dessa förslag är att öppna för utökad tvångsmedelsanvändning. Juridiska fakultetsnämnden har i olika ärenden genom åren noterat att tvångsmedelsregleringen verkat



vara bakomliggande skäl för skärpningar av straffskalor och straffvärdebestämningar, snarare än straffvärdeöverväganden. Möjligen hade det varit bättre att i så fall ändra regelsystemet för tvångsmedlen, så att t.ex. häktning kunna beslutas för lindrigare brott alternativt för vissa angivna brott som inte är så straffvärda som krävs enligt nuvarande reglering (dvs. den modell som använts för vissa tvångsmedel). Observera dock att fakultetsnämnden inte på något sätt förordar en sådan ordning – tvärtom vill nämnden framföra att tvångsmedelsanvändningen bör begränsas så mycket som möjligt, inte minst häktning. Även om Häktes- och restriktionsutredningen i sitt betänkande SOU 2016:52 Färre i häkte och minskad isolering, föreslår hur häktningar skulle kunna begränsas finns inte mycket som tyder på att så skulle bli fallet för de brott Ds 2017:24 behandlar. Krav på straffprocessuellt frihetsberövande direkt vid upptäckt av vissa vapenbrott har framförts i den mer allmänna debatten, vilket är något som departementspromemorian funnit ett sätt att uppnå.

2. Straffskalor och straffvärde

Lagstiftaren kan givetvis ändra lagstiftningen för att en ändrad syn på straffvärdenivåer ska kunna avspeglas i rättstillämpningen. Höjning av straffminimum i straffskalor är det kanske säkraste sättet att få till stånd förändrad praxis för merparten av brotten. För Juridiska fakultetsnämnden är det dock svårt att se vad som gör att det lägsta abstrakta straffvärde ett grovt vapenbrott har, enligt 9 kap. 1 a § vapenlagen (1996:67) fängelse i ett år, snarare har ett straffvärde på det dubbla, dvs. två år. Även om de gärningar departementspromemorian många gånger verkar ha i tankarna, unga och ofta arbetslösa män i utanförskap som beskjuts i s.k. kriminella konflikter, så kan straffvärdet även med dagens lagstiftning bedömas vara högre än fängelse i ett år, till skillnad från en del andra grova vapenbrott som rättstillämpningen kan komma att uppfatta som mindre straffvärda än fängelse i två år. Att den presumerade faran, som nämns på s. 29 i departementspromemorian, skulle innebära en så markant uppvärdering för alla gärningar går inte att förstå. Promemorian har själv redovisat bekymmer inför tanken att vapenbrott skulle bedömas strängare än förberedelse till brott som vapnen ska användas till. (Uttalandet om "våldskapital" på s. 29 förtjänar inte att upprepas i dessa sammanhang.) Terrorism nämns, men i sådana fall finns för vapenhantering redan strängare straffskalor i lagen (2003:148) om straff för terroristbrott.

Svårhetsgrad bestäms innan straffvärdet bedöms, men som framgår av t.ex. NJA 2006 s. 79 kan Högsta domstolen tveka inför att bedöma ett brott som det grövre av två om straffvärdet inte uppfattas vara så högt som minimistraf-fet anger för det grövre brottet. Erfarenheten från Lagrådets och senare Högsta domstolens reaktion på försöken att få upp straffvärdet i praxis i samband med uppdelningen av brottet grov misshandel i två straffskalor kan också vara av intresse för den kommande propositionen i det nu aktuella lagstiftningsärendet.



Departementspromemorian anger tydligt att någon förändring av svårhetsgraderingen av brott inte avses, utan det är minimistrafvet för grova vapenbrott som ska höjas, för att vad som kallas den skärpta synen ska få genomslag i rättstillämpningen (se t.ex. s. 32 och något mer nyanserat på s. 43). Fakultetsnämnden förstår hur det sedan blivit nödvändigt att förändra straffskalan för det synnerligen grova brottet för att uppnå proportionalitet. Även anpassningar av lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor (LBE) kan i så fall följa logiskt, för att uppnå proportionalitet och ekvivalens för dessa gärningar, även om det ter sig märkligt att återropa ökade brottslighet som skäl för att ändra bestämmelser som trätt i kraft i år. Om höjningar av straffmaximum motiveras av att det finns mer straffvärda fall än lagstiftaren tidigare sett exempel på, så att utrymme ges för detta utan att straffvärdet påverkas för andra fall, kan detta annars vara förståeligt.

Men fakultetsnämnden har svårare att förstå det som står på s. 28 om att inte endast straffvärdet för brott som motsvarar straffminimum skulle höjas utan även "en uppgradering av straffvärdet för de grövre brotten i allmänhet". Detta ter sig som ett uttalande avseende inte endast de brott som i dag bestäms ha ett straffvärde på från ett år upp till två år, utan även ännu svårare brott (om än ovanliga i praktiken eller åtminstone i statistiken). Ska alla brott "hoppa uppåt" motsvarande? Det blir annars mest brott kring två år, och därmed snarare minskad än önskad nyansering av straffvärdebestämningen. Klargörande är önskvärt i propositionen, även om lagstiftaren har att besluta om bestämmelser medan det är domstolarna som tillämpar dem. Att straffminimum för de grova brotten höjs förväntas även påverka straffvärdebedömningar för normalgraden av brottet, står det på s. 29 i promemorian. Tröskeeffekter bör visserligen undvikas, men hur de nämnda ändringarna ska kunna påverka straffvärdebedömningar avseende vapenbrott av normalgrad och likvärdiga brott mot LBE, utan att något annat görs än att höja maximum i straffskalan för detta brott, är inte utrett avseende ens de konkreta brott av normalgrad som nu är i den nedre delen av straffskalan.

3. Konkurrensfrågor

Juridiska fakultetsnämnden välkomnar att konkurrensfrågor behandlats i promemorian. Redogörelser för olika lösningar enligt gällande rätt redovisas, men även frågetecken som finns eller skapas om förslagen genomförs. Fakultetsnämnden började formulera ytterligare lösningar av konkurrensen, men avstår från att framföra dessa mest mot bakgrund av att det finns andra lagstiftningsärenden vars förslags genomförande också kan påverka bedömningen. I vilket fall är det bra om den kommande propositionen ger rättstillämpningen vägledning i denna del, inte minst som att det inte bara spar arbetstid utan även förebygger att överklaganden sker av sådana skäl. (Visar sig en del konkurrensfrågor inte ha någon logisk lösning, enligt principerna för hur konkurrensfrågor löses, kan detta ses som ett tecken på att det finns logiska brister i förslagen.) Särskilt frågan om konkurrens mellan förberedelse till brott mot person av olika slag eller förmögenhetsbrott med vapen



UPPSALA
UNIVERSITET

REMISSYTTRANDE

4 (4)

2017-07-03

JURFAK 2017/47

respektive grovt vapenbrott och brott enligt LBE bör klargöras, inte minst med tanke på hur straffskalan för förberedelse är konstruerad.

Förslag till yttrande i detta ärende har upprättats av universitetslektor Lena Holmqvist. Yttrandet har på delegation avgivits av Juridiska fakultetens prodekanus, professor Jane Reichel.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Jane Reichel'.

Jane Reichel